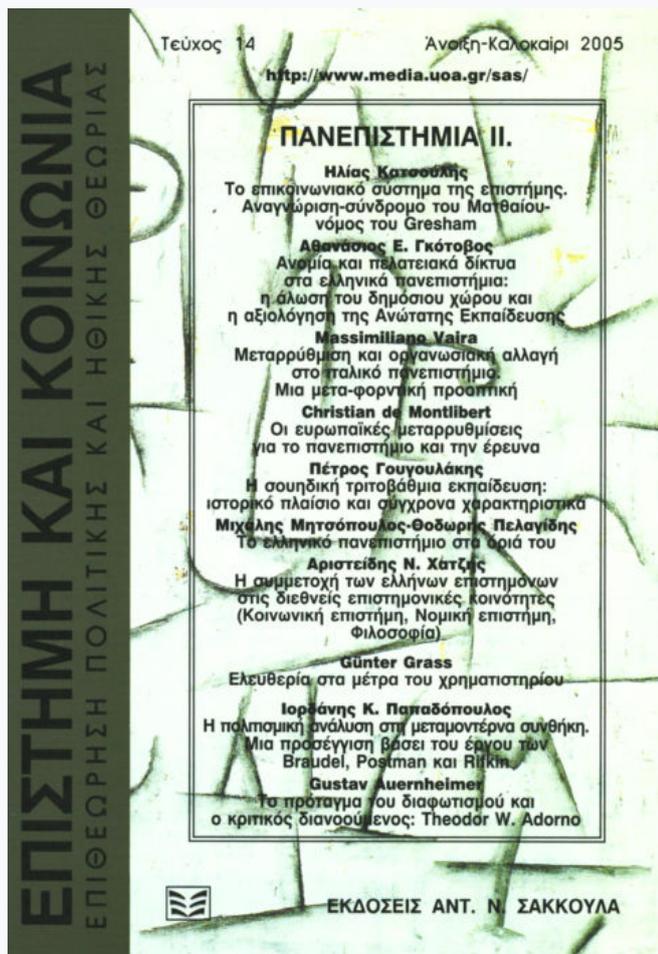

Science and Society: Journal of Political and Moral Theory

Vol 14 (2005)

Universities II

Uta Gerhardt, Idealtypus. Zur methodischen Begründung der modernen Soziologie

Στέλιος Χιωτάκης

doi: [10.12681/sas.483](https://doi.org/10.12681/sas.483)

Copyright © 2015, Στέλιος Χιωτάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Χιωτάκης Σ. (2015). Uta Gerhardt, Idealtypus. Zur methodischen Begründung der modernen Soziologie. *Science and Society: Journal of Political and Moral Theory*, 14, 273–279. <https://doi.org/10.12681/sas.483>

Uta Gerhardt, *Idealtypus. Zur methodischen Begründung der modernen Soziologie*, Suhrkamp, Frankfurt/M. 2001, σελ. 486.

Παραβλέποντας ένα τυπογραφικό λάθος στον τίτλο (αντί *methodologischen*, είναι γραμμένο *methodischen Begründung*), μπορούμε να δούμε το βιβλίο της Uta Gerhardt μέσα από το πρίσμα τριών κύριων ζητημάτων που πραγματεύεται.¹ Το πρώτο από αυτά είναι η καιρία σημασία που, κατά την άποψή της συγγραφέως, έχει η τυπολογία και ο ιδεότυπος του Max Weber για την κοινωνιολογία και γενικά για την μεθοδολογία των ιστορικών και κοινωνικοπολιτικών επιστημών (κεφάλαια I-II). Το δεύτερο θέμα είναι η πολύτιμη συνεισφορά κυρίως του Simmel για την ανάπτυξη της κατανοούσας μεθόδου και του βεμπεριανού ιδεότυπου (κεφάλαια III-IX). Το δε τρίτο είναι η πρόσληψη των Simmel και Weber κατά τις δεκαετίες του 1920 και 1930, με έμφαση στη συμβολή του Parsons στην περαιτέρω ανάπτυξη των βεμπεριανών στοιχείων της κοινωνικής δράσης, όπως επίσης στη συμπλήρωση του βεμπεριανού ιδεότυπου από τον Alfred Schuetz (κεφάλαια X-XIII). Ειδικότερα:

A. Ως προς τη σημασία της τυπολογίας και του ιδεότυπου για τη μεθοδολογία της κοινωνιολογίας και των κοινωνικών επιστημών: από τη σκοπιά αυτή εντοπίζονται και παρουσιάζονται ορισμένες παρερμηνείες κατά την ιστορική πρόσληψη του ιδεότυπου. Τις παρεξηγήσεις αυτές προσπαθεί η συγγραφέας να ανασκευάσει με τεκμηριωμένο τρόπο, αλλά και χωρίς απόλυτη βιβλιογραφική πληρότητα, κυρίως ως προς την πρόσφατη γερμανική βιβλιογραφία. Στη βάση αυτή, το βιβλίο προσπαθεί να δείξει την κεντρική σημασία του ιδεότυπου στο πλαίσιο της μεθοδολογίας των κοινωνικών επιστημών. Από τη σκοπιά αυτή, το έργο του Weber παρουσιάζεται μάλλον ως μια ιστορία διαφορετικών αναγνώσεων. Έτσι, η πρόσληψη του ιδεότυπου και του Weber (με τον οποίο συνδέθηκε) ήταν και είναι ανάλογη με το πνεύμα των καιρών και τα εκάστοτε κρατούντα κοινωνικοπολιτικά και πολιτισμικά ρεύματα.

H Gerhardt ανασκευάζει κάποιες αρνητικές αποτιμήσεις απέναντι σε ορισμένα σημεία της μεθοδολογίας του Weber που, όπως αποδεικνύεται εκ των υστέρων, είχαν ευδοκιμήσει στο πλαίσιο μιας ιστορικοκοινωνικής πρόσληψης, προσαρμοσμένης μάλλον στο πνεύμα που επικρατούσε στη Γερμανία μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Κυρίως από τη σκοπιά αυτή, μπορεί να εξεταστεί η σύνδεση του Weber με τον ντισιονισμό, όπως επίσης της ιδεοτυπικής μεθόδου με τον ανορθολογισμό και τον νομιναλισμό: δηλαδή, τη θεω-

ρητική κατεύθυνση που βλέπει τις έννοιες ως καθαρά δημιουργήματα μόνο του ανθρώπινου πνεύματος, χωρίς καμιά αναφορά και ανταπόκριση προς την εμπειρική πραγματικότητα. Η συγγραφέας αντιμετωπίζει πεισιτικά και αποτελεσματικά τις παρεξηγήσεις αυτές, παραλείποντας ωστόσο να ‘συνομιλήσει’ με ένα σημαντικό μέρος της πιο πρόσφατης γερμανικής βιβλιογραφίας.²

Β. Σύμφωνα με την Gerhardt, η πνευματική σχέση του Weber, ιδιαίτερα με τον Simmel, ήταν πολύ περισσότερο στενή από ό,τι αναγνωρίζεται στη σχετική δευτερογενή βιβλιογραφία. Ένα μεγάλο μέρος του βιβλίου προσπαθεί να συμπληρώσει αυτή τη μάλλον άγνωστη πτυχή, όπως αναφέρει. Είναι, όμως, η σχέση Simmel και Weber πράγματι τόσο άγνωστη σήμερα;³

Διευκρινίζω πρώτα ότι ο ιδεότυπος αποτελεί έννοια-κλειδί στη μεθοδολογία του Max Weber, γι’ αυτό και συνδέεται, σχεδόν αποκλειστικά, με το όνομά του. Στην εκδοχή του αυτή, ο ιδεότυπος αποτελεί ένα διανοητικό κατασκευάσμα, με αφητηρία ορισμένα μόνο στοιχεία της πραγματικότητας και με κριτήριο επιλογής ένα ορισμένο ερευνητικό ενδιαφέρον ή μιαν ορισμένη αξιακή αναφορά και προοπτική. Τα στοιχεία αυτά τυγχάνουν μιας μονοσήμαντης θεωρητικής ανάπτυξης, με παράλληλη αφαίρεση ή απομόνωση άλλων δεδομένων και διαφορετικών αξιακών προοπτικών. Με τη μονοσήμαντη σύνθεση και ανάπτυξη του αυτή, ο ιδεότυπος δεν απεικονίζει την πραγματικότητα, αλλά στοιχειοθετεί μια ουτοπία. Αυτό ακριβώς το γεγονός τον κάνει να θεωρείται ως το πιο κατάλληλο ‘ευρετικό’ (heuristisch) και επινοητικό εργαλείο για να μετρήσουμε και να συγκρίνουμε την κοινωνική πραγματικότητα: να μελετήσουμε δηλαδή, σχεδόν ‘εργαστηριακά’, κατά πόσον η τελευταία πλησιάζει ή απομακρύνεται από το θεωρητικό σχήμα που κατασκευάσαμε. Με τη σύγκριση αυτή μπορούμε να εξετάσουμε πώς θα εξελίσσονταν π.χ. τα πράγματα, αν οι επιλογές των δρώντων υποκειμένων διαμορφώνονταν ορθολογικά ως προς τους σκοπούς τους, με την προς τούτο αποτελεσματική διαχείριση και αξιοποίηση των μέσων που διαθέτουν, χωρίς να επηρεάζονται από ανορθολογικούς παράγοντες της καθημερινότητας, όπως π.χ. οι πλάνες, τα πάθη, τα συναισθήματα, οι προκαταλήψεις, οι παραδοσιακές νοοτροπίες κ.λπ.⁴ Όπως δεν πρέπει να συγχέουμε τους ιδεότυπους με την πολυσύνθετη πραγματικότητα, παρομοίως δεν μπορούμε να τους εκλαμβάνουμε ως ιδανικές καταστάσεις και ως κανονιστικά πρότυπα. Ο Weber είναι σαφής: αν οι ιδεότυποι, αντί για θεωρητικά εργαλεία έρευνας μετατρέπονται σε ιδεώδη συνδεδεμένα με μιαν αντίστοιχη δεοντολογία, τότε μπορούν να λειτουργήσουν ως προκρούστεια κλίνη των ιδεών και της σκέψης.

Ο Weber, σε επιστολή του προς τον Rickert (Gerhardt: 248), αναφέρεται σχηματικά –και με αυτοσαρκασμό– σε ένα είδος ‘πατρικής’ σχέσης του με τον ιδεότυπο, ενώ σε πολλά σημεία του έργου του αναγνωρίζει την πολύτιμη συμβολή των ομότεχών του στη δική του τελική διατύπωση. Για παράδειγμα, στην προσέγγισή του για την ‘αντικειμενικότητα’ της κοινωνικοεπιστημονικής και της κοινωνικοπολιτικής γνώσης (M. Weber, *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*: 146), γράφει ότι στηρίζεται σε σύγχρονες μεθοδολογικές εργασίες άλλων θεωρητικών, περιοριζόμενος στα ονόματα των Windelsband, Simmel και Rickert. Οι επιστημονικές καινοτομίες ωριμάζουν και προετοιμάζονται από διαφορετικούς ερευνητές, μέσα από την αντιπαράθεση για ορισμένα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα (Sachfragen) και στο πλαίσιο μιας αντίστοιχης ανατροφοδότησης από διαφορετικές αξιακές αποτιμήσεις και προσεγγίσεις. Είναι ‘παιδί’ πολλών ανθρώπων (και) ο επιστημονικός λόγος μας. Από τη σκοπιά αυτή, το βιβλίο της Gerhardt μάς παρουσιάζει με σαφήνεια κάτι που θα έπρεπε να ισχύει ως αρκετά προφανές: ότι δηλαδή δεν είναι ο Weber ο απόλυτα αποκλειστικός και μόνος δημιουργός της τυπολογικής μεθόδου και του ιδεότυπου που ξεκίνησε από το μηδέν, αφού, στο πλαίσιο μιας ανατροφοδότησης, στηρίχθηκε προς τον σκοπό αυτό στα ερωτήματα και τη μεθοδολογική προεργασία ομότεχών του, μερικούς από τους οποίους επηρέασε και ο ίδιος.

Αν λέγαμε αυτό που φαίνεται με μια πρώτη πρόχειρη ματιά στο βιβλίο, ότι δηλαδή η συγγραφέας περιορίζει τον κύκλο αυτό των ειδικών μόνο στον Simmel και, μέχρι ένα σημείο, στον Rickert, θα την αδικούσαμε. Στην πραγματικότητα, οι Simmel και Weber δεν παρουσιάζονται ως απομονωμένοι δημιουργοί, αλλά ως μέλη μιας μακριάς ‘αλυσίδας με πολλούς κρίκους’, όπως π.χ. τον Dilthey, τον Toennis, τον Rickert, τον Jellinek, (από τον οποίο δανείστηκε τον όρο του *ιδεότυπου* ο Weber⁵) και πολλούς άλλους. Παρόλα αυτά, θα ήταν ευκατὰ η σε ευρύτερη κλίμακα αναζήτηση αυτών των αλληλεπιδράσεων και η επέκταση της έρευνας ως προς τη συμβολή και άλλων θεωρητικών. Κατά την άποψή μου, παράλειψη αποτελεί το γεγονός ότι κατά την παρουσίαση της επιρροής του Simmel, και –σε πολύ μικρότερο βαθμό– του Rickert για τη σύνθεση της βεμπεριανής μεθοδολογίας, δεν σταθμίζεται η σημαντική συνεισφορά του θεωρητικού οικονομολόγου Carl Menger για τον ιδεότυπο, όπως έδειξαν οι Tenbruck (1959) και Hennis (1994).⁶

Οι συνιστώσες της ‘κατανόησης’ –όπως διαμορφώθηκαν αρχικά από τον Dilthey ενάντια στη θετικιστική προσέγγιση των Comte και Spencer– έγιναν αντικείμενο περαιτέρω επεξεργασίας από τον Simmel. Στο πλαίσιο αυτό ο

τελευταίος χρησιμοποίησε την έννοια του 'γνωστικού ενδιαφέροντος' (Erkenntnisinteresse), ήδη από το 1892 (στο *Die Probleme der Geschichtsphilosophie*) με ένα νόημα που μας θυμίζει αρκετά τον όρο 'αξιακή σχέση' ή 'αξιακή αναφορά' (Wertbeziehung) – έννοια που δημιουργήθηκε δέκα χρόνια αργότερα από τον, επίσης νεοκαντιανό, Rickert. Αρκετά πριν από τον Weber, ο Simmel διαπίστωσε ότι για την κατανόηση της κοινωνικής πραγματικότητας είναι αναγκαίες τυπολογικές 'βοηθητικές κατασκευές' που υπερβαίνουν, περισσότερο ή λιγότερο, την εμπειρία, παίρνοντας έτσι έναν πιο αφηρημένο και καθαρά θεωρητικό χαρακτήρα. Όμως, ενώ στον Simmel υπάρχει σύγχυση μεταξύ της τυπολογίας στην κοινωνική πραγματικότητα και της κατασκευής τύπων στην επιστήμη, στον Weber αντίθετα οι ιδεότυποι αφορούν πρωταρχικά την έρευνα. Φαίνεται ότι ο Simmel αναφερόταν αρχικά σε τυπολογία, και σε 'βοηθητικά κατασκευάσματα' χωρίς να χρησιμοποιεί τον όρο 'ιδεότυπος', τον οποίο ο Weber χρησιμοποίησε για πρώτη φορά το 1904, στην προσέγγισή του για την 'αντικειμενικότητα της κοινωνικοεπιστημονικής και της κοινωνικοπολιτικής γνώσης'.

Σε ένα μεταγενέστερο στάδιο, και συγκεκριμένα στο βιβλίο του *Η φιλοσοφία του χρήματος*, οι 'βοηθητικές αυτές κατασκευές' παρομοιάζονται από τον Simmel με τις καντιανές κατηγορίες. Δεν διαφαίνεται, όμως, αν οι κατηγορίες αυτές αποτελούν μάλλον μια απλή τυπολογία ή πλησιάζουν τα πρότυπα ενός συνθετότερου ιδεότυπου με υποθετικά εναλλακτικά σενάρια που σταθμίζουν τα μέσα με τους σκοπούς (ορθολογικοί ως προς τον σκοπό ιδεότυποι). Βέβαια, γίνεται αντιληπτό ότι η τυπολογία αυτή του Simmel δεν κατασκευάζεται τυχαία και σωρευτικά, αλλά έχει ως κάρδιο κριτήριο επιλογής ένα ορισμένο γνωστικό ενδιαφέρον (Erkenntnisinteresse), μια ορισμένη οπτική γωνία ή προοπτική (Gerhardt: 235).

Από τα παραπάνω μπορούμε ίσως να συμπεράνουμε ότι το είδος αυτών των ιδεοτυπικών κατασκευών είναι για τον Simmel, όπως και για τον Weber, ασύμβατο με επιλεκτικά κριτήρια που επικεντρώνονται στο είδος και τον μέσο όρο, όπως ο τελευταίος εξάγεται από την εμπειρία. Οι παραπάνω διαπιστώσεις διατυπώνονται με αρκετή σαφήνεια που όμως μειώνεται, στον βαθμό που η Uta Gerhardt δεν επιχειρεί να εξειδικεύσει τη συνεισφορά του Simmel στο πλαίσιο μιας διάκρισης των τυπολογιών ή των ιδεότυπων: όποιος δεν είναι ειδικός στον Simmel καλείται μάλλον να μαντεύσει, αν η τυπολογία του απέχει π.χ. από την πιο προχωρημένη μορφή των ορθολογικών ως προς τους σκοπούς ιδεότυπων του Weber οι οποίοι διαμορφώθηκαν, πιθανότατα, κυρίως από την επίδραση του Carl Menger και κινούνται προς τη μορφή των

αφηρημένων μοντέλων και εναλλακτικών σεναρίων. Στον πιο προχωρημένο αυτόν ιδεότυπο αναφέρεται πιθανώς ο Weber όταν γράφει, σε επιστολή του προς τον Rickert, ότι θεωρεί την κατηγορία του ιδεότυπου αναντικατάστατη, επειδή μπορεί με αυτόν να ξεχωρίζει τις αξιολογικές αποτιμήσεις ή κρίσεις από την αξιακή σχέση ή αναφορά (Wertbeziehung) (Gerhardt: 248). Στο σημείο αυτό η ανάλυσή της δεν βοηθά αρκετά στην αποσαφήνιση των εννοιών, κάτι που ήταν διακηρυγμένος στόχος του Weber. Είναι, βέβαια, πολύ χρήσιμο το γεγονός ότι από τη σκοπιά αυτή το βιβλίο θέτει νέα ερωτήματα.

Γ. Η παράθεση της πρόσληψης των Simmel και Weber κατά την περίοδο της Βαϊμάρης (κεφάλαιο X) είναι πράγματι χρήσιμη. Θεωρώ, όμως, προβληματική την προσπάθεια της συγγραφέως να αποδείξει (κεφάλαια XI έως XIII) ότι με τη μεθοδολογική θεμελίωση της κοινωνιολογίας κατά τη δεκαετία του 1930 με εργασίες του Parsons (*The Structure of Social Action*, 1937) και του Schuetz (*Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt*, 1932) ολοκληρώθηκαν, αντίστοιχα, η θεωρία της κοινωνικής δράσης (όπως αυτή είχε διαμορφωθεί σε μια πρώτη μορφή από τον Weber) και ακόμη η βεμπεριανή ιδεοτυπική μέθοδος. Και οι δύο, στηριζόμενοι με έμφαση στον Weber, είχαν υποτιμήσει τις επιδράσεις του Simmel στη βεμπεριανή μεθοδολογία και στο δικό τους έργο.

Ως προς την παρσονική προσέγγιση του Weber έχουν γραφτεί πολλά.⁷ Εκτιμώ ιδιαίτερα ότι ο Parsons συνέβαλε καιρία στην καθιέρωση του Weber στα αμερικανικά πανεπιστήμια και στην Ευρώπη. Όμως, ο τρόπος που ερμηνεύει και χρησιμοποιεί τον Weber για τη δική του θεωρία έχει γίνει, δικαιολογημένα, αντικείμενο αυξανόμενης κριτικής κατά τα τελευταία χρόνια. Μεταξύ άλλων, ο Parsons εξοβελίζει την έννοια της αξιακής αναφοράς, ακόμη υποβαθμίζει την ιδεοτυπική προσέγγιση, επηρεασμένος προφανώς από την πρόσληψη του Weber από τον von Schelting το 1922 και το 1934 (βλ. Gerhardt: 368). Διερωτάται κανείς, λοιπόν, για το γνωστικό ενδιαφέρον και τις θέσεις της συγγραφέως, ιδιαίτερα σε μια εποχή που ακούγεται όλο και δυνατότερα το αίτημα αρκετών ειδικών για την ανάγκη απο-παρσονοποίησης του Weber.

Παρομοίως, και μόνο για λόγους αρχής, δεν μπορούμε καν να επιχειρήσουμε να αποδείξουμε ότι ο Schuetz τελειοποίησε τον βεμπεριανό ιδεότυπο, όχι λόγω αδυναμιών της ανάλυσης του φαινομενολόγου Schuetz, αλλά επειδή ο τελευταίος έχει διαφορετική προσέγγιση από τον Weber. Ο Weber δεν επιδιώκει απλώς την 'κατανόηση' (Verstehen) των δρώντων υποκειμένων στην καθημερινότητά τους, κατασκευάζοντας δευτερογενείς τυπολογίες για

τις τυπολογίες της καθημερινής κοινής λογικής, όπως ο Schuetz. Πολύ περισσότερο, στοχεύει στην 'εξηγητική κατανόηση' (erklärendes Verstehen) της κοινωνικής πραγματικότητας: Το ερευνητικό του ενδιαφέρον κατευθύνεται, λοιπόν, τόσο προς τις ιστορικά ιδιόμορφες κοινωνικές δομές και συνθήκες στις οποίες είναι ενταγμένα τα ιστορικά άτομα, όσο και στην κατανόηση του υποκειμενικού νοήματος της δραστηριοποίησής τους, μέσα από τη διεπικονωνία και τη διαντίδρασή τους με τους άλλους. Όπως δεν μπορούμε να πούμε ότι ο Weber τελειοποιεί το έργο του Husserl, επειδή το γνώριζε και είχε επηρεαστεί σε κάποια σημεία από αυτόν (όπως και από πολλούς άλλους) στη σύνθεση-σύλληψη της δικής του θεωρήσης, είναι παρόμοια προβληματικό να ισχυριστούμε ότι ο Schuetz τελειοποιεί τον βεμπεριανό ιδεότυπο: Στην πραγματικότητα, μάλλον μεταφέρει τον βεμπεριανό ιδεότυπο στις γραμμές της δικής του προσέγγισης.

Ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια υπάρχει ένα διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον –πραγματική κοσμογονία– για το έργο του Weber. Αναρωτιέται λοιπόν κανείς, μαζί με τον Constans Seyfarth, γιατί η συγγραφέας επέλεξε να οριοθετήσει τη μελέτη της για την πρόσληψη και τις αναγνώσεις, ιδιαίτερα του Weber, στη δεκαετία του 1930 ή ακριβέστερα στο διάστημα από το 1892 μέχρι το 1937, χωρίς μάλιστα να αιτιολογεί με πειστικότητα την επιλογή της.

Στέλιος Χιωτάκης

Σημειώσεις

1. Βλ. και Seyfarth, C., παρουσίαση του βιβλίου της Gerhardt στο *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 1/2003, σελ. 152-154.

2. Περιορίζομαι σε δύο βιβλία που δεν αναφέρει η συγγραφέας: Kocka, J. (Hrsg., 1986) *Max Weber, der Historiker*. Vandenhoeck & Ruprecht, Goettingen, ιδιαίτερα σ. 13-26 και Wagner, G.-Zipprian, H. (Hrsg., 1994) *Max Webers Wissenschaftslehre*, Suhrkamp taschenbuch.

3. Βλ. π.χ. Cavalli, A. (1994), Max Weber und Georg Simmel. Sind die Divergenzen wirklich so gross?, και Lichtblau, K. (1994) Kausalitaet oder Wechselwirkung? Max Weber und Georg Simmel im Vergleich, στο Wagner-Zipprian, (Hrsg., 1994), *ό.π.*, σελ. 224-238 και 527-562 αντίστοιχα. Rammstedt, O. (Hrsg., 1988). *Simmel und die frühen Soziologen. Nähe und Distanz zu Durkheim, Tönnies und Max Weber*, Suhrkamp taschenbuch. Βλ. και Georg Simmel, *Περὶ-πλάνηση στη Νεωτερικότητα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2004.

4. Από τη σκοπιά αυτή, μπορούμε π.χ., εφαρμόζοντας αφαίρεση, με μια μονοδιάστατη ανάπτυξη μόνο ορισμένων στοιχείων, από μια μόνο οπτική γωνία, να θέσουμε το ερώτημα: Ποιες θα ήσαν οι προοπτικές, από το ΝΑΙ ή το ΟΧΙ στο δημοψήφισμα του 2004 στην Κύπρο, για τα επόμενα 30 χρόνια, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αν απομονώναμε τον

ορθολογικά σκόπτιμο αυτό υπολογισμό από την επίδραση 'μη ορθολογικών' παραγόντων, όπως π.χ. οι μικροπολιτικές σκοπιμότητες, τα βιώματα, οι φόβοι και οι συναισθηματικές φορτίσεις των Ελληνοκυπρίων από την κατοχή; Στο παράδειγμα αυτό είναι, νομίζω, προφανής η χρησιμότητα του ιδεότυπου.

5. Βλ. Gerhardt: σελ. 248. Tenbruck, F. (1959), Die Genesis der Methodologie Max Webers, *Koelner Zeitschrift fuer Soziologie und Sozialpsychologie*, 11/1959, σελ. 620. Ο Jellinek είχε προσδώσει στον ιδεότυπο ένα δικαιοκ-ιδεαλιστικό νόημα.

6. Hennis, W. (1994), Die volle Nuechternheit des Urteils: Max Weber zwischen Carl Menger und Gustav Schmoller. Zum hochschulpolitischen Hintergrund des Wertfreiheitspostulats, στο Wagner, G.- Zipprian, H. (Hrsg, 1994), *ό.π.*, σελ. 110. Βλ. και Κυπραίος, Μ., *Max Weber Η επιστήμη ως επάγγελμα. Κριτική της θεωρίας του Stammer. Η γέννηση του καπιταλισμού, εισαγωγή- μετάφραση-σχόλια*. Αθήνα: Πατάζησης, σελ. 51-54

7. Βλ. π.χ. Zaret, D. (1994) Max Weber und die Entwicklung der theoretischen Soziologie in den USA, στο Wagner, G.-Zipprian, H. (Hrsg., 1994) *ό.π.*, σελ. 332-366. Turner, B. (1994) *Lebensphilosophie und Handlungstheorie - Die Beziehung zwischen T. Parsons und M. Weber innerhalb der Entwicklung der Soziologie, στο ίδιο*, σελ. 310-331.

Helen Connell, επιμ., University Research Management. Meeting the Institutional Challenge OECD Publishing, Παρίσι 2004, 260 σελ.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) μέσω του προγράμματος για τη Διαχείριση Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης (Programme on Institutional Management in Higher Education-IMHE) παρουσίασε μέσα στο δεύτερο εξάμηνο του 2004 ένα βιβλίο που έρχεται να ταραξεί τα νερά στο πεδίο της διαχείρισης της έρευνας των πανεπιστημίων.

Η συζήτηση αναφορικά με το μέλλον και τη μορφή που θα πάρει ο χώρος της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης τόσο διεθνώς όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο βρίσκεται στο μεταίχμιο σημαντικών πλέον αποφάσεων αλλά και εφαρμογής των προτάσεων που έχουν ήδη γίνει αποδεκτές. Μετά την Μπολόνια και τις εξελίξεις που επέφερε τουλάχιστον στον ευρωπαϊκό χώρο και σε συνδυασμό με στρατηγικές όπως αυτή της Λισαβόνας το 2000 (η οποία πρόσφατα αναθεωρήθηκε, μετά τις προτάσεις Barroso) που έχουν ως στόχο τη δημιουργία του ευρωπαϊκού χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης όλα είναι ρευστά και ένας παγκόσμιος οργανισμός όπως ο ΟΟΣΑ δεν θα μπορούσε να μείνει αμέτοχος.

Το βιβλίο αυτό έρχεται να εστιάσει στο σημαντικότερο ίσως ζήτημα που απασχολεί αυτή τη στιγμή κυρίως τα μεγάλα διεθνή και ευρωπαϊκά ιδρύματα και το οποίο θα όφειλε να απασχολεί κυρίως τα μικρότερα ιδρύματα όπως